

Petita reflexió

A punt de concloure la meua etapa acadèmica, em trobo al bell mig d'un període que no se sent més a parlar que les guerres de l'orient mitjà. Fa 71 anys que es va posar fi a una de les grans monstruositats de la humanitat que va matar centenars de milers de persones, de la qual ho celebrem avui amb orgull mentre oblidem que les guerres, anomenades conflictes ara, potser per minimitzar la seva gravetat, encara continuen. Ara bé, no tot són males notícies, posat que la ciència avança dia rere dia, i nosaltres cada cop entenem més sobre nosaltres mateixos.

Agatha Christie* va escriure en la seva autobiografia que no va ser fins passats els vint anys d'edat que es va assabentar que el seu estàndard de vida estava per sobre de les altres persones. Una oració en cert punt absurd, que a vegades ho pensem però mai ho diem, i que realment m'identifico molt. Només he de dir que he tingut molta sort, quasi irònicament, de poder veure la crisi humanitària, gent que abandona les seves cases a causa de les guerres, desplaçaments infinits per arribar als camps de refugiats... tot i molt més, a través de les pantalles de casa meua.

Aquestes coses arriben profundament al cor, no pel simple fet de perdre la casa o de caminar molt, sinó pel sofriment que pateixen i el futur que els hi espera. Ara per ara no sóc massa res, sóc un estudiant d'arquitectura. I sincerament em sento una mica impotent de no poder ajudar-los.

M'he plantejat moltes vegades que una "casa" és necessària per dormir, i per menjar, i per treballar, i per moltes coses més. Que tothom necessita una casa. Que les cases són dissenyades pels arquitectes, i que nosaltres som el primer engranatge d'una cadena que vol construir refugis, fóra política! Fóra economia!, i si donem part del nostre sacrifici podem arribar a ajudar-los. Ara bé, no sé, hum, si és així de fàcil.

És palès que tots som diferents, a alguns ens arriba més profundament aquestes qüestions que a altres. A la senyora Colau, alcaldessa de Barcelona, es veu que li ha arribat. Gran defensora dels sense-sostres, no és d'estranyar que proposi un programa d'acollida dels refugiats sirians a la nostra ciutat. Jo, sense rumiar-m'ho massa més, m'aferro a la seva iniciativa.

Així doncs, el meu treball de fi de grau està enfocat a la provisió d'uns habitatges pels refugiats mitjançant la restauració d'unes naus industrials abandonades que conformen el recinte de Can Batlló, juntament amb la millora de la imatge d'un tram del mur que separa Can Batlló de la ciutat.

---

* "It was not until I was over twenty that I realised that my home standard had been unusually high and that actually I was quite as quick or quicker than the average. Inarticulate I shall always be. It is probably one of the causes that have made me a writer." - Agatha Christie, *An Autobiography*

Lloc de desenvolupament del projecte

Can Batlló és un recinte industrial al límit de Barcelona amb l'Hospitalet que va entrar en funcionament a finals del segle XIX com a fàbrica tèxtil i que va tancar les portes a mitjans del segle XX després de problemes econòmics carregats des de la Guerra Civil. Pertany a un dels tres recintes industrials que la família Batlló posseïa dins de la ciutat de Barcelona. La seva casa, internacionalment coneguda, va ser dissenyada per l'arquitecte Antoni Gaudí, i es troba al carrer més emblemàtic de la ciutat, Passeig de Gràcia. Les altres dues fàbriques tenen un ús totalment diferent avui en dia. La primera ocupa quatre illes de l'Eixample és ara l'Escola Industrial. L'altra situada al barri de Sants és avui el Parc de l'Espanya Industrial.

Al cap d'uns anys de tancar les portes de Can Batlló, a la dècada dels 70, va haver-hi una protesta veïnal que demanava la transformació de tot el recinte en equipaments públics. La protesta que tenia l'esperança d'una resposta i actuació ràpida es va allargar més de 30 anys i avui continua d'alguna manera. Va ser un problema de l'administració i de la immobiliària que com ja es venia avenir, estaven immersos al joc de l'especulació del sòl. No va ser fins al canvi de segle, que l'administració va cridar-los l'atenció per a que elaboresin un pla d'actuació sobre el terreny, i malauradament dos anys més tard, comença la crisi econòmica.

Les obres van estar parades quatre anys més, quan el 2011, fruit d'una protesta veïnal massiva, carregats d'odi i esperança, van escriure a l'ajuntament per a que els cedissin l'accés al recinte i l'ocupació d'algunes naus. Estaven convençuts que si l'ajuntament no actuava, ja actuarien ells per compte propi, i així va ser, perquè el problema de Can Batlló era un problema social i urbà. Social en el sentit que la desocupació de l'espai generava poca activitat en el seu perímetre, i urbà referint-me a la conseqüència marginal que originava el recinte respecte el teixit dens d'habitatges que l'envolta.

Avui, Can Batlló és l'al·legoria d'un recinte ocupat pels veïns i rehabilitat poc a poc per ells mateixos, amb el cop de mà de cooperatives d'arquitectes.

Programa

Edifici

Consisteix en una tipologia adaptada a l'acollida dels refugiats, que pot ser equiparable amb un bloc de residència estudiantil, amb la peculiaritat d'incorporar un hort comunitari.

Aquest tipus d'edifici és especialment destinat a usuaris que poden viure amb comunitat, ja que en cas contrari no es podria gestionar bé l'hort, i perdria tot el seu significat com a nova tipologia arquitectònica.

Per aquest motiu, el grup més adient pel bon funcionament d'aquest edifici són els refugiats, perquè són persones que han deixat la seva llar i que no tenen gaire recursos, en què la seva primera necessitat és tenir un lloc on viure, i la segona és tenir un treball. La qual les cobreix l'edifici, destinant l'hort per treballar i produir cultius que després es vendran a la gent del barri per obtenir beneficis.

Dic que és especialment adient pels refugiats, perquè en aquesta societat tan capitalista en la que vivim, on els límits de les propietats estan rigorosament definides, i on ningú vol donar més de la seva part, seria molt difícil gestionar un hort comunitari. Tot i així, altres col·lectius que podrien funcionar bé serien les persones grans i els estudiants.

Apart de proveir habitatges i un hort, hi ha altres serveis com és l'escola, l'espai de trobada, la sala de bressols i l'aula didàctica per l'ensenyament de les tècniques d'agricultura.

Plaça

És l'espai lliure que hi ha a l'entrada de l'edifici, que s'utilitza per vendre els cultius de l'hort. És una plaça on la gent del barri pot reunir-se amb els usuaris de l'edifici, els refugiats, mentre ells venen les seves hortalisses.

El component social és imprescindible pels refugiats, ja que ajuda d'alguna manera a oblidar-se de la condició de refugiat i integrar-se com a persona més del barri.

Descripció detallada

Planta Hort +0.00m

Hort (1.550 m²)

L'hort ocuparà la totalitat de la superfície de la nau en planta baixa. L'espai es caracteritza per la presència d'unes gelosies gegants d'1.85 metres de cantell i 30 metres de llum separades una respecte de l'altra a una distància de 8 metres. En total són 8. Aquest espai és molt més llarg que ample, 72 metres per 30 metres.

L'usuari entrarà a l'edifici, i es trobarà en una cota superior respecte l'hort, des d'aquesta alçada veurà la gent treballant, on hi podrà baixar a través d'una rampa, o bé, agafar la passarel·la que passa per sobre de l'hort com si es tractés d'un recorregut per sobre d'un jaciment arqueològic, que li portarà als diferents nuclis verticals per arribar als habitatges.

Espai de lleure

Dins de l'hort hi haurà un espai de lleure, que servirà per a que els treballadors descansin o, simplement, per a retrobar-se amb els veïns. Tindrà una font d'aigua potable.

A la terrassa també es faran barbacoes, i celebracions a l'aire lliure.

Aula didàctica (37.50 m²)

Aquí és on es realitzaran les classes per ensenyar les nocions bàsiques de cultiu als refugiats. Hi contindrà una petita biblioteca i disposarà d'unes taules àmplies per fer pràctiques.

Menjador comunitari (195 m²)

El menjador tindrà capacitat per tots els usuaris, és a dir, 200 refugiats. Serà un espai polivalent, on es podrà fer a més a més xerrades, sessions de cinema i celebracions. Algunes taules seran plegables, unes altres es col·locaran a un costat deixant l'espai central lliure.

Lounge (40 m²)

És una crugia que s'afegeix annexa al mur. Aquest espai té una barra que permet menjar individualment mentre es gaudeix de les vistes de l'hort.

Altell del menjador (50 m²)

Aquest espai està destinat a aquelles activitats que necessiten taules, per exemple, estudiar, fer manualitats, llegir, etc. Està connectat directament al menjador, de manera que s'utilitza tant abans com després de menjar.

Cuina (37.10 m²)

Els cuiners seran els propis refugiats que de tant en tant poden obrir les portes i oferir tastos gastronòmics a la gent del barri per tal d'intensificar la convivència.

Espai de descàrrega (28.30 m²)

Per descarregar el menjar que l'ajuntament enviarà a través d'una furgoneta diàriament. Els costos del menjar van a càrrec de l'ajuntament. Els membres encarregats de descarregar el menjar també tindran la responsabilitat de fer la comanda.

Magatzem d'estrís (17 m²)

Magatzem del cultiu i cambres frigorífiques (4x17 m²)

Serveis pels treballadors (17 m²)

Cambra d'escombraries (4 m²)

Planta Habitatges +9.00m i +11.70m

Espai de trobada (63 m²)

Sala dedicada a la relació entre els veïns, on es fan les reunions de la comunitat, celebracions, actuacions i que de tant en tant es poden realitzar tornejos d'escacs o jocs de taula.

Bressol (2x23 m²)

Aquest espai tindrà una llum controlada, molt tènue. Els bressols es disposaran un al costat de l'altre, i tindrà un espai per que els bebès puguin jugar al terra. El paviment serà de moqueta.

Hi haurà un bany especial pels bebès, on els aparells sanitaris estaran dimensionats per la seva higiene i el rentat de la roba.

Escola (37.30 m²)

Sala per que els nens i nenes puguin dibuixar, fer manualitats i aprendre les nocions bàsiques. Hi hauran taules, cadires, pissarres i parets per penjar orles, dibuixos, etc. És un espai d'interrelació entre els nens tant dels que viuen dins de l'edifici com dels que provenen del veïnat, aquests últims hi vindran a la tarda després de l'escola per jugar amb ells.

Els mestres poden ser els propis refugiats que tinguin nocions pedagògiques, o bé, voluntaris del barri.

Tatami (20 m²)

Es troba davant de la porta d'entrada de l'escola, de paviment bituminós, i és un espai d'oci limitat per un parament de 2.5 metres d'alçada, que aporta a més una protecció visual.

Dormitoris (45x20 m²)

Tenen 20 m² de superfície i destinats com a màxim a 3 persones. Contindran llits individuals plegables o no, i llits dobles. Cada dormitori està dividit en dos espais: l'espai de transició i l'espai íntim. El primer té la funció de filtre entre l'espai exterior i l'espai més íntim, que es caracteritza per un paviment dur de rajola hidràulica. Aquí és on l'usuari es traurà l'abric i es descalçarà abans de trepitjar el paviment tou de parquet de l'espai íntim. Entre aquests dos espais existeix un lavabo, que servirà per garantir la higiene abans de creuar l'espai. Ambdós espais poden quedar separats mitjançant una porta corredissa, de manera que l'espai de transició pot convertir-se en un altre dormitori durant la nit. De la mateixa manera que aquests dos espais estan connectats per una porta, l'espai íntim també pot connectar-se amb el del veí a través del desplaçament d'un parament lliscant. Així doncs, aconseguim combinar dos dormitoris en cas que fos necessari. I així fins a quatre.

L'element divisor entre l'espai de transició i l'espai íntim és un moble multifuncional. Aquest moble té la capacitat de proveir totes les necessitats d'emmagatzematge de l'usuari seguint el protocol des que entra al dormitori fins que s'estira al llit.

Localitzats a les cantonades de l'edifici, on els espais d'accés a les habitacions són més grans. Tindran banys privats amb aparells adaptats.

Serveis (20 m²)

Separats segons el sexe. Són identificables des de l'exterior pel parament en forma de mitja lluna. Aquest espai que crea la mitja lluna hi ha un banc i una font d'aigua potable que serveix com a espais de descans. Els accessos als banys queden invisibles.

Dutxes (20 m²)

Les dutxes estan contingudes dins d'una "capsa de vidre" de pavès fàcilment identificables des de l'exterior, d'aquesta manera entra la llum natural des de l'interior del pati per garantir un ambient més higiènic. Els vestuaris es troben directament connectats i miren cap a fora. També estan separats segons el sexe.

Bugaderia (2x16 m²)

L'espai es caracteritza per una filera de bancs, on els usuaris s'esperen. Una barra que té la funció per deixar la roba. I una tercera filera de rentadores.

Els estenedors es troben al llarg de la passarel·la d'accés als dormitoris, on cada dormitori té el seu davant de la seva porta. Es despleguen quan s'utilitza i es tornen a plegar quan no és necessari per tenir una bona visió. L'aigua de la roba cau directament sobre l'hort.

Dormitoris pels minusvàlids (4x20 m²)

Cambra de manteniment (2x5 m²)

Procés projectual

La primera qüestió, després de tenir clar el programa, era fins a quin punt havia de mantenir l'estructura existent de la nau industrial. La nau d'estil modernista era simplement quatre façanes d'obra de fàbrica i una coberta pesant en dent de serra. Aquesta coberta es recolzava sobre vuit bigues en gelosia de trenta metres de llum i separades 7.80 metres entre elles. Aquests números feien que les gelosies tinguessin unes dimensions molt considerables que exigien 1.85 metres de cantell. De manera que ja no parlàvem d'unes simples gelosies, sinó d'una estructura que tenia una total presència dins de l'espai, l'estructura havia passat a ser més important que l'espai en si, i que més tard, em determinaria les proporcions de tot el projecte. Vaig tenir clar, doncs, que havia de deixar lliure l'espai interior perquè aquestes gelosies tinguessin tota la seva presència, i això suposava ocupar aquest espai amb un programa lliure d'obstacles visuals, que seria l'hort. Així doncs, els habitatges havien d'anar a fora, per sobre de la nau, i sustentats per una estructura porticada nova, ja que l'estructura existent no era prou resistent per suportar dos forjats més.

En aquest punt, el projecte ja estava força consolidat. Les quatre parets i les vuit gelosies existents es deixaven intocables, l'espai interior l'ocuparia l'hort, i els habitatges per sobre de la nau estarien disposats en forma d'anell. La coberta en dent de serra de teula àrab es desmantellaria per connectar els habitatges de dalt amb l'hort de baix, tot i així deixant les corretges que ja aniria bé per crear un umbracle.

Aquest hort sota aquest umbracle amb capacitat per emmagatzemar un Airbus 320, no podia estar de cap de les maneres amagat dins d'una nau i menys del coneixement de la gent del barri. Així que vaig decidir fer obertures a les quatre parets per tal que la gent del carrer poguessin participar d'alguna manera en l'activitat agrícola que s'estava duent a dins. Les obertures es van obrir tenint en compte el relleu que tenien les façanes modernistes d'obra de fàbrica, d'aquesta manera aprofitava la lògica compositiva que ja existia.

Un cop tenia l'hort visible des del carrer, vaig decidir anar més enllà i emfatitzar la importància que tenia el meu edifici amb la vegetació. Vaig pensar que podia afegir una pell vegetal per davant de la façana dels habitatges, que consistiria en uns tirants pels quals la vegetació creixeria en altura. Amb això guanyaria una protecció contra el sol, i a més donaria la sensació des de fora que l'edifici es feia incapaç de contenir la vegetació que creixia dins de l'hort i acabava sortint per dalt dels murs, que podríem assimilar amb l'aparença dramàtica dels jardins romàntics.

Pel que fa els colors del projecte, tenia clar que l'ampliació dels habitatges que feia sobre de la nau havia de contrastar amb els colors de pròpia nau d'obra de fàbrica. El meu projecte havia de ser net i blanc, en contra del color desgastat dels maons per aconseguir l'equilibri que jo volia. De la mateixa manera que el blanc servia per les façanes exteriors, el groc seria omnipresent en les façanes interiors que donaven sobre l'hort. La idea era emfatitzar la diferència entre la imatge exterior de l'edifici i els "budells" de dins, igual que el cos humà, on la pell pàl·lida reté el color salvatge de la sang.

La plaça del mercat era el segon exercici del meu projecte. L'espai havia sorgit fruit de l'enderrocament d'una altra nau, on l'entrada porticada de la nau principal just al darrere havia quedat al descobert des del carrer. Aquí se'm presentava dos problemes que m'havia d'enfrontar, un era el desnivell entre el carrer i el solar buit, i l'altre era si deixar l'entrada porticada al descobert, o bé, recuperar l'alçat anterior del carrer.

Per solucionar el desnivell vaig optar per un joc de plataformes i rampes, de manera que la plaça quedava dividida en dos nivells, sense prioritzar cap dels dos carrers, ni el de dalt ni el de baix. Així cadascun dels carrers tenia la seva plaça. Mentre la de dalt s'aprofitava per organitzar el mercat a l'aire lliure, la de baix la podien utilitzar els nens per jugar la pilota.

Per l'altra banda, en quant la qüestió de si recuperar l'alçat anterior, vaig pensar un altre cop en no prioritzar cap dels estats, ni l'actual enderrocament ni l'anterior construït. Vaig pensar que potser un pas intermedi seria reconstruir l'esquelet del que havia sigut la nau anterior. D'aquesta manera podia seguir veient l'entrada porticada des del carrer, que m'interessava molt, sense renunciar la presència d'un alçat "filtre".

L'esquelet acabaria sent una espècie de pèrgola vegetal per mantenir el mateix llenguatge que el meu edifici, i que a efectes pràctics donaria ombra al mercat de la plaça.